

Remissyttrande

Datum 2024-04-23

Diarienummer RS 2024-01015

Ert diarienummer Ku2024-00162

Kulturdepartementet

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer – nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025-2034 (SOU 2024:3)

Sammanfattning

Västra Götalandsregionen (VGR) är positiv till betänkandets förslag om att stärka överföringen av judisk kultur samt jiddisch till yngre och framtida generationer i Sverige genom en nationell strategi. Betänkandet presenterar flera steg i rätt riktning.

Den föreslagna strategin omfattar fem formulerade målsättningar med syfte att engagera en bred del av samhället. Strategin bygger på specifika fokusområden, såsom samordning, uppföljning, kunskapsspridning och utvalda pilotkommuner samt centrala myndigheter. En central aspekt i förslaget är att säkerställa delaktighet och inflytande för den judiska minoriteten under hela strategiperioden.

För att genomföra den föreslagna strategin föreslås en nationell samordnare inom ramen för kommittéväsendet. Det är betonat att denna samordnare bör vara oberoende av regeringen och ha möjlighet att verka långsiktigt, utan att vara beroende av det parti som för närvarande har regeringsmakten. Förslaget är att genomförandet av strategin ska sträcka sig över tio år, och att strategin bör inledas med ett jubileumsår för att uppmärksamma 250 år av etablerat judiskt liv i Sverige.

VGR instämmer till stor del i betänkandets förslag till strategin och lämnar följande synpunkter och reflektioner under strategiskt område.

5.1 Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025-2034

VGR delar utredningens åsikt om behovet att förstärka överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer genom ökad kunskap. Strategin föreslås genomföras inom ramen för politiken för de nationella minoriteterna och med utgångspunkter i Sveriges internationella åtaganden om skydd för nationella minoriteter och minoritetsspråk. Genomförandet av strategin bör ske i nära dialog med den judiska minoriteten.

Strategins grundprinciper överensstämmer med Förenta Nationernas (FN) och Europarådets synsätt, där erkännandet av minoriteters rättigheter betraktas som en integrerad del av de mänskliga rättigheterna. Det är av stor vikt att Sverige uppfyller sina internationella åtaganden när det gäller skyddet för nationella minoriteter och minoritetsspråk, och att den judiska minoriteten aktivt involveras

och är delaktig i detta arbete.

I ett svenskt perspektiv är VGR en föregångare i arbetet med mänskliga rättigheter. År 2011 tillsatte Västra Götalandsregionen Europas enda politiska kommitté för mänskliga rättigheter. Detta arbete fortsatte sedan år 2019 genom en politisk beredning till regionstyrelsen. Regionstyrelsens beredning för mänskliga rättigheter har som huvuduppgift att bereda ärenden av regionövergripande karaktär för VGR:s arbete med att säkerställa ett systematiskt arbete med mänskliga rättigheter inför beslut i regionstyrelsen och rapportera sitt arbete till regionstyrelsen.

Jämställdhetsperspektivet ska genomsyra strategiarbetet. Det är av stor vikt att säkerställa likvärdiga möjligheter för både judiska kvinnor och män, flickor och pojkar att få sina minoriteters rättigheter tillgodosedda. Vidare är det värdefullt att uppmärksamma och tydliggöra potentiella skillnader mellan judiska kvinnor och män samt flickor och pojkar. Förslaget stämmer även överens med de intentioner som finns i FN:s kvinnokonvention (CEDAW)¹.

5.1.3 Nära dialog och samråd med judiska minoriteten

VGR tillstyrker betänkandets förslag att genomförandet av strategin bör ske i nära dialog och samverkan med den judiska minoriteten. Samtidigt understryker VGR vikten av att involvera dem redan i ett tidigt skede av processen och att engagemanget från den judiska minoriteten sträcker sig över alla nivåer, det vill säga lokalt, regionalt och nationellt. Genom att engagera den judiska minoriteten på dessa nivåer säkerställs att strategin tar hänsyn till de utmaningar och möjligheter som den judiska minoriteten möter i olika delar av landet.

Betänkandet har lyft fram VGR:s samråd med nationella minoriteter som ett föredömligt exempel. VGR har under en längre tid bedrivit ett långsiktigt och systematiskt samrådsarbete med de nationella minoriteterna i Västra Götaland. Detta åtagande utgör en central del av VGR:s strävan att främja samverkan och skapa en inkluderande dialog. Samrådet framställer en vägledande plan för prioriterade områden under perioden 2023–2026.

Hänsyn till barn- och ungdomsperspektivet i dialog och samråd

VGR har identifierat att barn och ungas perspektiv saknas under målsättningen "Nära dialog och samråd med judiska minoriteten". För att stärka och tydliggöra barnets mänskliga rättigheter i strategin föreslår VGR ett särskilt fokus på barn och unga i dialog och samråd. Detta i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen som ges *barn rätten att uttrycka sina åsikter i alla frågor som berör dem*. Även artikel 30 i barnkonventionen berörs, vilken handlar om rättigheter för barn som tillhör minoritetsgrupper eller ursprungsbefolkningar.

Internationell nivå stärker även EU-kommissionen ungdomsdialogen, bland annat genom [EU:s ungdomsstrategi 2019–2027](#) som särskilt inriktas på att uppmärksamma ungdomsfrågor inom angelägna politikområden.

---

¹ [FN:s Kvinnokonvention \(CEDAW\)](#)

VGR vill understryka vikten av ”öppna samråd” som ger barn och unga och oorganiserade möjlighet till delaktighet och inflytande. Många väljer att inte engagera sig i traditionella föreningar och det finns därmed en risk att deras perspektiv blir osynliggjorda. Samtidigt erkänns föreningslivets betydelse ur ett demokratiperspektiv och dess roll i att säkerställa viss kontinuitet i samrådsprocessen.

Inom VGR finns ett gott exempel på ett systematiskt arbetssätt för dialog: *Unga regionutvecklare*. Det ger unga, 15-20 år, en hög grad av inflytande genom att involvera dem i utvecklings- och beslutsprocesser. *Unga regionutvecklare* får ett uppdrag i syfte att ge sitt ungdomsperspektiv på en fråga eller ett område. Arbetet avslutas genom att de får presentera resultatet för berörda beslutsfattare.

5.1.6 Pilotkommuner

VGR stödjer förslaget om pilotkommuner för att bedriva ett utvecklingsarbete och understryker vikten av att de utvalda kommunerna för pilotprojektet bör ha en befintlig eller historisk koppling till det svensk-judiska livet. De tre största städerna – Stockholm, Göteborg och Malmö – där judiska församlingar finns, anses vara de mest lämpliga valen. Däremot vill VGR understryka vikten av att regionernas roll och kapacitet kan lyftas upp och förtydligas ytterligare inom ramen för strategiarbetet.

5.2 Trygghet och öppenhet

VGR välkomnar förslaget till de åtgärder som föreslås i utredningen, särskilt inom fokusområdet "Trygghet och Öppenhet" (sidorna 123–128), och ser dem som angelägna steg i arbetet mot antisemitism.

Förslaget om ett särskilt statsbidrag för trygghetsskapande åtgärder är positivt, men VGR understryker vikten av att inkludera det byggda judiska kulturarvet i förslaget. Det finns ett behov av säkerhetsanordningar, såsom skyddsfönster med mera, på exempelvis synagogor och stiftelser för judiskt boende. Synagogan i Göteborg är skyddad som byggnadsminne, vilket kräver särskild hänsyn vid genomförandet av nödvändiga säkerhetsåtgärder, vilket även kan innebära ökade kostnader.

Det är lovande att Polismyndigheten ska ges ett fortsatt uppdrag att utveckla och förbättra arbetet för att bekämpa hatbrott mot judar, inklusive IT-relaterade hatbrott. De övriga åtgärderna, som en fördjupad studie av antisemitiska hatbrott och demokratistärkande insatser i skolan, bidrar till en övergripande strategi för att ställa och motverka antisemitism och andra former av rasism i samhället.

Demokratistärkande insatser är angelägna. VGR bedriver ett aktivt arbete för MIK (Media och informationskunnighet). De regionala museerna i Västra Götaland har särskilt uppdrag att vara en plattform för samtal om demokrati och fri åsiktsbildning.

För judiska barn och unga är antisemitism ett betydande bekymmer. Ett framstående exempel på initiativ för att öka förståelsen och stärka det förebyggande arbetet mot antisemitism i skolmiljön är projektet [EDUT - Vittnesmål från Förintelsen](#) finansierat av kulturnämnden i VGR och drivs av

Judiska församlingen i Göteborg. Målgruppen inkluderar elever i högstadiet, gymnasiet och folkhögskolan. Utöver detta arrangerar projektet utbildningsdagar för lärare och rektorer.

5.3.2 Stärka medel för litteratur om judiskt liv för barn och unga och deras familjer

VGR instämmer med utredningens förslag om att stärka medel för litteratur, särskilt med tanke på den minskade finansieringen under de senaste åren, vilket tydligt har påverkat utgivningen av judisk litteratur. Däremot betonar VGR vikten av att bedöma utgivningen av judisk litteratur utifrån kvalitetskriterier.

Som ett led i att främja de nationella minoritetsspråken kan nämnas att VGR har bekostat en specialutgåva av tidningen Bamse på minoritetsspråken. *Må bra med Bamse* fokuserar på vikten av motion och rätt kost. Innehållet i denna specialutgåva grundar sig på [Hälsoraketten - metodhandbok för hälsofrämjande och förebyggande insatser mot livsstilsrelaterad ohälsa hos barn](#)², som VGR har utvecklat i samarbete med Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Partille kommun och Göteborgs universitet. Tidningen har översatts till jiddisch och övriga minoritetsspråk för att nå en bredare publik.

Västra Götalandsregionen har flera möjligheter att sprida jiddisch i litteratur för barn och unga. Barnens Bibliotek är en digital plattform för att främja litteratur och där minoritetsspråkens ställning kan utvecklas. Västra Götaland har också ett särskilt översättarstöd som kan användas för författare som skriver på jiddisch och därmed stärka kunskapen om den judiska litteraturen.

5.4 Kunskap, utbildning och forskning

VGR välkomnar förslaget att genomföra en omfattande höjning av kunskapsnivån inom utbildning och forskning. Samtidigt betonas vikten av att integrera dessa insatser även inom de offentliga myndigheterna.

I samband med detta initierade Kulturförvaltningen år 2023, på uppdrag av Styrelsen för kulturutveckling i VGR, en utbildningsinsats för att öka kunskapen om nationella minoriteter och minoritetsspråk bland sina anställda. Utbildningen består av en grundutbildning i minoritetslagstiftningen, utifrån [minoritet.se](#) samt fem inspelade föreläsningar om de nationella minoriteterna. Föreläsningarna leddes av representanter från fem nationella minoriteterna som aktivt deltar i samrådet för nationella minoriteter i VGR.

5.4.3 Satsning på folkbildning för ökad kunskap om judisk kultur och det svensk-judiska kulturarvet

VGR ser positivt på förslaget att implementera en omfattande satsning på folkbildning för att öka kunskaperna om judisk kultur och det svensk-judiska kulturarvet under strategins hela tidsperiod. Däremot anser VGR att förslaget saknas ett egenmaktsperspektiv – som utgör grunden för folkbildningen. Därför föreslår VGR att det skulle gynnas av att inkludera ett egenmaktsperspektiv.

---

² Hälsoraketten - 12 moduler för ett friskare Västra Götaland: [Hälsoraketten - metodhandbok för hälsofrämjande och förebyggande insatser mot livsstilsrelaterad ohälsa hos barn](#)

Genom att samverka med det judiska civilsamhället kan folkbildningen bli en kraftfull plattform för att både stärka judiska minoriteten och sprida kunskap om den judiska kulturen i samhället.

VGR understryker också vikten av utredningens förslag att förlänga satsningen på folkbildningen under hela strategins tidsperiod. Samtidigt understryker VGR att satsningen bör breddas genom att inkludera studieförbund som en av dessa aktörer i detta strategiarbete.

5.5 Judisk kultur och svensk-judiskt kulturarv

I förberedelserna inför Göteborgs stads 400-årsjubileum gjordes en omfattande restaurering av den Gamla Mosaiska Begravningsplatsen, vid Svingeln i Göteborg. Denna fick stöd av Västra Götalandsregionen. Genom detta arbete väcktes ett intresse för att beskriva den judiska populationens betydelse för stadens framväxande. I dag ser vi exempel på Göteborgs Konstmuseum som har en omfattande konstkollektion från familjen Fürstenberg eller där familjen Abrahamssons epokgörande insatser för svensk slöjd finns som en del av Nääs Slotts kulturarv.

5.5.2 Fortsätt stöd till det judiska civilsamhället

VGR betonar vikten av förslaget i betänkandet att inrätta ett statsbidrag för att öka det judiska civilsamhällets möjligheter att bidra med insatser på lokal och regional nivå under genomförandet av strategin. Det understryks även att verksamhet för barn och unga bör särskilt prioriteras.

VGR ser ett stort värde i det civila samhällets roll som röstbärare för demokratiutveckling, en plats för olika verksamheter och engagemang, samt som en påverkansfunktion. I VGR:s kulturstrategi och kulturplan för perioden 2024-2027 är nationella minoriteter en av de prioriterade områdena inom strategiområdet "Vidgat deltagande".

Under de senaste åren har VGR även erbjudit specifikt anslag för verksamhetsstöd till föreningar och organisationer som representerar nationella minoriteter. Syftet med detta öronmärkta stöd är att ge dem förutsättningarna för att långsiktigt planera, bedriva och utveckla sina verksamheter. Det öronmärkta stödet till det civila samhällets aktörer har utgjort en väsentlig del av utvecklingsarbetet för att främja ett hållbart och inkluderande samhälle.

5.5.4 och 5.5.5 Satsning på judiska museet samt förstärkt vård av judiska byggnader och platser

VGR instämmer med utredningens förslag om behovet av en stärkning av Länsstyrelsernas bidrag till kulturmiljövård, särskilt riktat mot det judiska byggda kulturarvet. I Göteborg finns ett antal byggnader och flera begravningsplatser kopplade till den judiska kulturen, vilka utgör en betydande del av stadens kulturarv och traditionsbärare för den judiska kulturen.

Marstrand blev genom Porto Francohamnen en tidig plats för judisk etablering och kulturnämnden i Västra Götalandsregionen har genom utvecklingsmedel nyligen stöttat "*Traces of existence*", ett samarbete mellan Judiska museet och

Bohusläns museum.

VGR bedömer att det kan finnas ett behov av en mer samlad överblick över byggnader och platser i de 49 kommunerna i Västra Götaland som har kopplingar till den judiska historien. VGR betonar därför vikten av att de medel som ska fördelas av Länsstyrelsen även bör användas för att samla kunskap om byggnader, platser och spår som hör till det judiska kulturarvet. I sitt yttrande uppmärksammar VGR att det kan finnas fler platser och byggnader i behov av skydd för framtiden.

Det immateriella kulturarvet är en viktig del som bör främjas. Utöver språk inkluderar det hantverk, slöjd och matkultur, vilka utgör viktiga byggstenar i den judiska berättelsen. Museernas samlingar utgör en central källa till kunskap. Därför anser VGR att strategin bör tydliggöra vikten av detta immateriella judiska kulturarv.

Regionstyrelsen
Västra Götalandsregionen

Helén Eliasson
Regionstyrelsens ordförande

Håkan Sandahl
Regiondirektör